

Tovushlar va harflar

Bobojon, davlat
o'zi nima?

Bolam, qara, dunyo xaritasiga e'tibor qil.
 Unda davlatimiz O'zbekiston boshqa yuzlab
 davlatlar ichida ajralib turibdi. Davlat, eng
 avvalo, o'z maydoniga ega bo'lishi kerak.
 Davlatning o'z aholisi, hamma birdek amal
 qiladigan qonunlari bo'ladi. Eng muhim,
 davlat mustaqil bo'ladi.

1. Davlatning yana qanday belgilarini bilasiz?
2. Davlatning o'z tili va alifbosi ham bo'lishi kerakmi?
3. O'zbek tilida nechta tovush va harf bor?

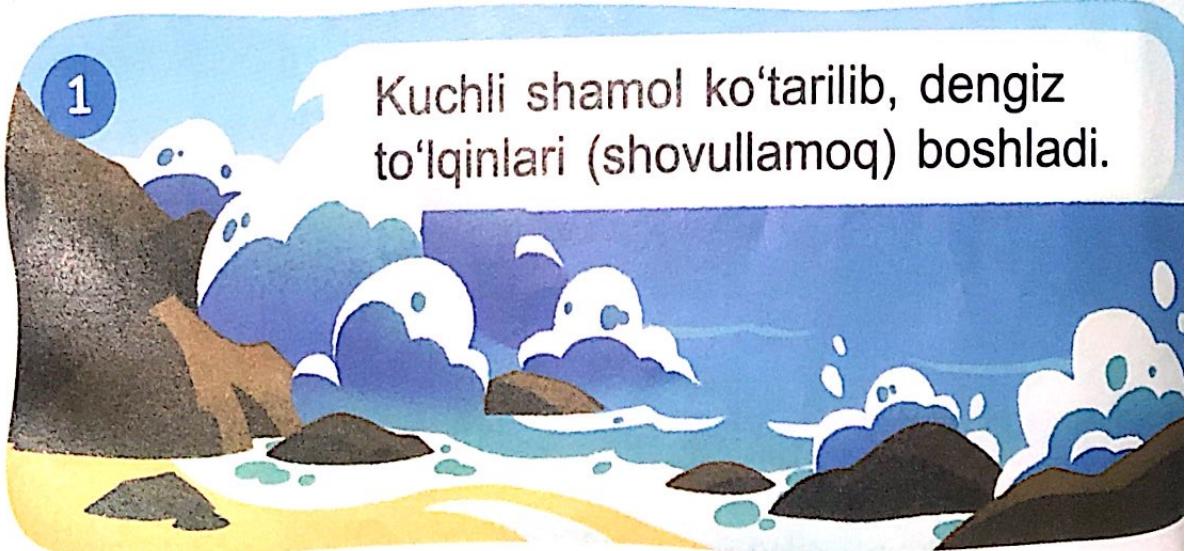

E'tibor bilan o'qing.

Biz – odamlar atrofimizdagи turli xil tovushlarni eshitamiz:

1-mashq. Rasmilarga e'tibor bering. Qavslarni ochib, gaplarni to'g'rilab o'qing va ko'chiring.

2

Mushukcha (miyovlamoq) yugurib daraxt tepasiga chiqib oldi.

3

Cho'ponning bo'ribosar iti tuni bilan (vovullamoq) chiqdi.

2-mashq. Rasmlarga qarang. Ular asosida bir nechta gap tuzing.

Odamlar gapirganda hosil bo'ladigan tovushlar tabiatdagi boshqa tovushlardan farq qiladimi?

Qoidani tushunib oling.

Faqat odamlargina tovushlar yordamida so'zlar, gaplar tuza oladi va o'zaro suhbatlashadi. Odamlar so'zlashganda talaffuz qiladigan tovushlar *nutq tovushlari* deyiladi.

3-mashq. Matnni o'qing. Savollarga javob bering. Matnni ko'chiring.

Hamma hovlining o'ttasidagi katta doshqozon atrofiga yig'ilgan. Ayollar sopi uzun kapgir bilan galma gal qozonni kavlashyapti. Bolalar qiy-chuvlashib o'ynashyapti. Munisa xola esa childirmani baka-bum qilib chalgancha qo'shiq kuylamoqda.

1. Matnda qaysi taomning tayyorlanish jarayoni tasvirlang
2. Bolalar nima qilishyapti?
3. Kattalar nima bilan band?

Atrofingizda eshitilayotgan tovushlar ishtirokida 3 ta gap tuzing.

1. O'zbekistonning poytaxti qaysi shahar?

Uning nomini ayting va yozing.

2. Poytaxtimiz haqida so'z ketganda ko'z oldingizga nimalar keladi?

Qoidani tushunib oling.

Tovushlar yozuvda *harflar* bilan ifodalanadi.

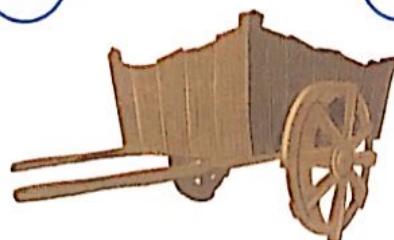

4-mashq. Tovushlarni harflar bilan ifodalashga harakat qiling.

1

2

3

4

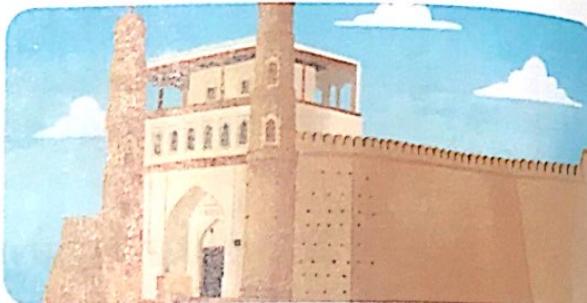
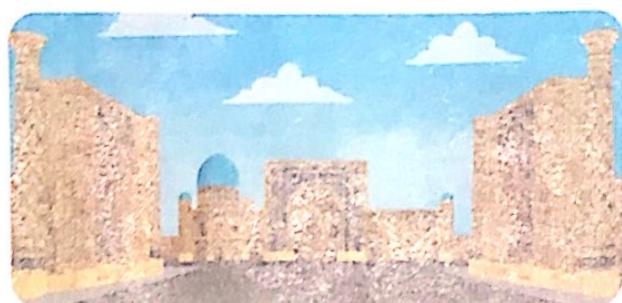
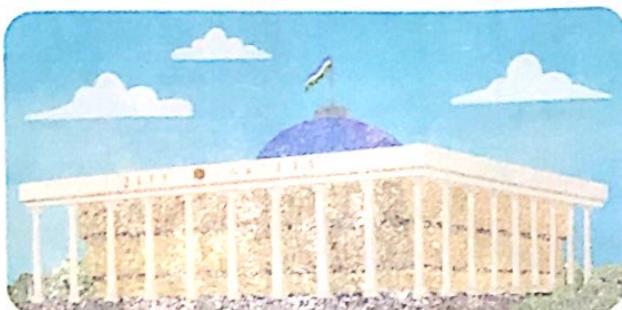

5-mashq. Atrof-muhitdagi qaysi tovushlarni harflar bilan ifodalash mumkin? Misollar yozing.

6-mashq. Shaharlar nomini yozing. Yozgan so'zlaringizda tovushlar va harflar sonini sanang.

Tovushlar va harflar soni tengmi? Izohlang.

Qoidani tushunib oling.

Ayrim so'zlarning aytilishi bilan yozilishi farq qilishi mumkin. Bunday so'zlarda tovushlar va harflar soni teng bo'lmaydi. Masalan, *daraxt* deb yoziladi, *darax* deyiladi.

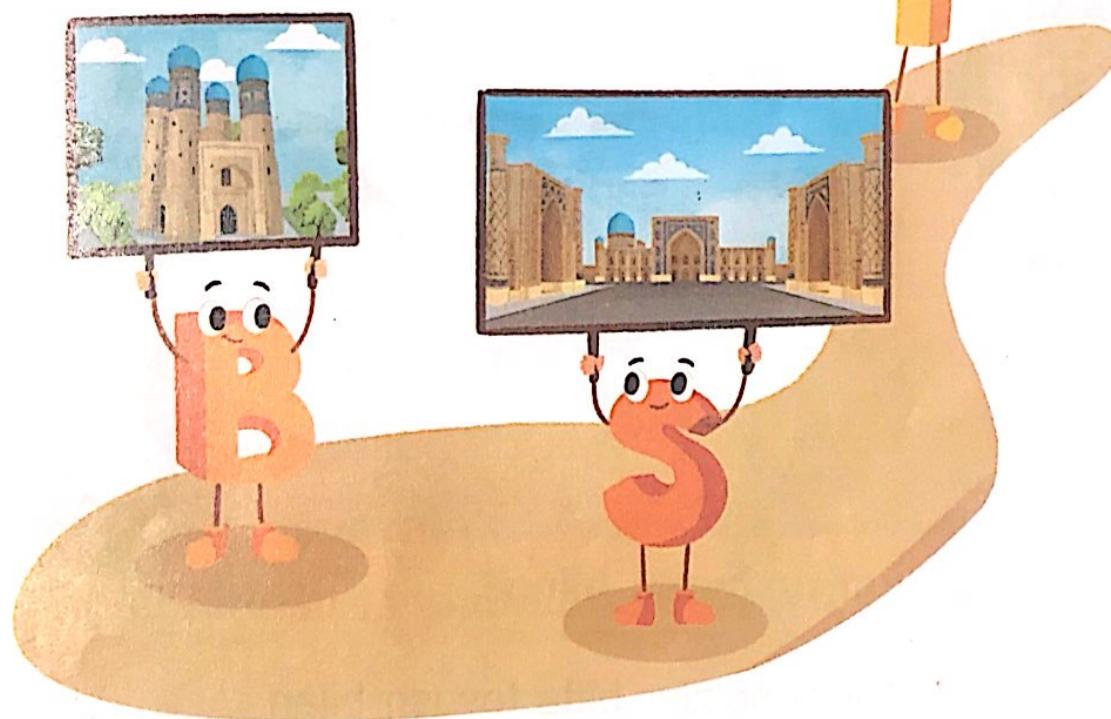

7-mashq. She'rni o'qing. Tovushlar va harflar soni teng bo'limgan so'zlarni ko'chiring.

So'lim o'lka –
Kesh, Farg'ona.
Qadim Urganch –
Shu durdona.
Ko'rakam Toshkent –
Asal, qandim,
Kesh, Buxoro,
Samarqandim.

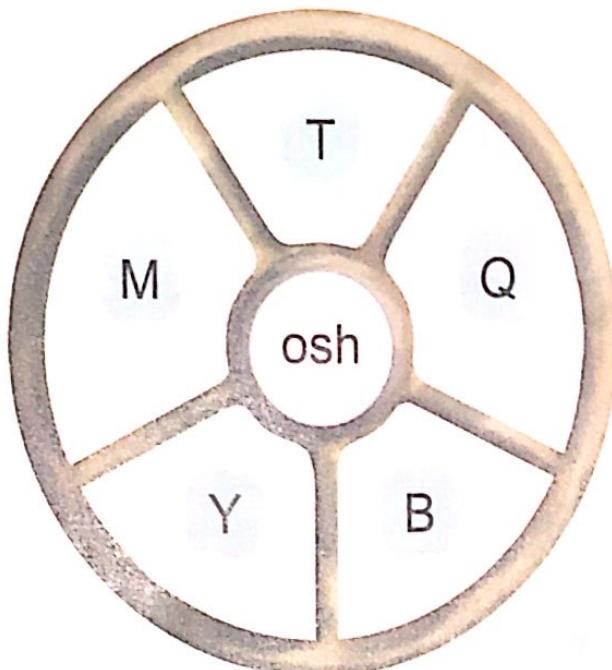
Tursunboy Adashboyev

Aytilishi va yozilishi bir-biridan farq qiladigan so'zlar ishtirokida 3 ta gap tuzing.

8-mashq. Tovushlar charxpalagini aylantirib, bitta tovush bilan farqlanayotgan so'zlarni yozing.

o	sh
...	o sh
...	o sh
...	o sh
...	o sh
...	o sh
...	o sh

Qoidani tushunib oling.

Ayrim so'zlar bitta tovush bilan farqlanishi mumkin: gul – kul, yo'l – yul, asal – kasal.

9-mashq. Berilgan so'zlardan bitta tovush bilan farqlanadigan so'zlarni topib yozing.

tuz – *Ruz*

ko'p – ...

non – ...

qiz – ...

olma – ...

paxta – ...

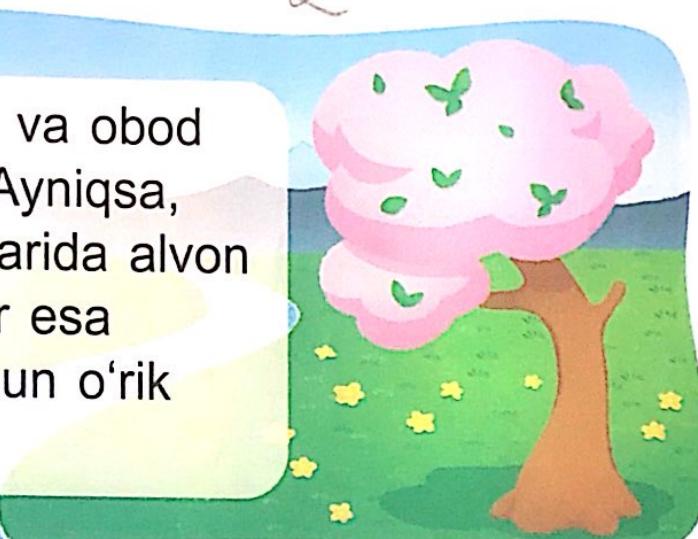

10-mashq. Bitta tovush bilan farqlanadigan so'zlar topib, ular ishtirokida 3 ta gap tuzing.

11-mashq. Matnni o'qing. Bir tovush bilan farqlanadigan so'zlarni ajratib yozing.

O'zbekiston – ozod va obod diyor. Tabiatи chiroyli. Ayniqsa, bahor fasli qir va adirlarida alvon lolalar ochiladi. Bolalar esa dovuchcha yeyish uchun o'rik shoxlariga osiladilar.

So'zlarni bir-biridan farqlab turgan tovushlar tagiga chizing.

To'n va **choy** so'zlaridan bitta tovush bilan farqlanuvchi imkon qadar ko'proq so'z topib yozing.

12-mashq. Ikki guruhga bo'lining.

1-guruh: tabiatdagi jonli va jonsiz narsalarning *tovushiga* taqlid qiladi.

2-guruh: birinchi guruh talaffuz qilgan tovushlarni *harflar* bilan yozadi.

Diqqat! Qaysi guruh tovushlarni harf bilan aniqroq va to'g'riroq ifodalasa, shu guruh g'olib bo'ladi.

13-mashq. Rasm asosida jonli va jonsiz narsalarning tovushlari qatnashgan gaplar tuzing.

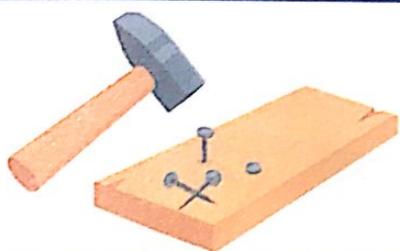

14-mashq. Berilgan gaplarda bir tovushni almashtirish orqali gap mazmunini o'zgartiring.

Mazali non.

Bolg'a – duradgor uchun
eng kerakli asbob.

Milliy bayramlarimizning nomini yozib, ulardagi
harflar va tovushlarning sonini aniqlang.